

Hrvatski restauratorski zavod, Restauratorski centar Ludbreg i
Kulturnopovijesni odjel Gradskog muzeja Varaždin

Religiozni predmeti i predmeti pučke pobožnosti

Dvorac Batthyány u Ludbregu - izložbena dvorana
22. 5. 2015. - 4. 6. 2015.

Religiozni predmeti i predmeti pučke pobožnosti

u zbirkama Kulturnopovijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin

Suradnja muzealaca, konzervatora i restauratora je neophodna ako želimo prikupljene i u muzejima pohranjene predmete kulturne baštine zbrinuti na pravilan način te ih nakon stručne valorizacije i obrade isto tako adekvatno izložiti i pokazati posjetiteljima. Dobar primjer takve suradnje su Gradski muzej u Varaždinu (GMV) i Hrvatski restauratorski zavod (HRZ) u Zagrebu te njegov područni odjel Restauratorski centar u Ludbregu (RCL). Nije rijetko da restauratori "priskaču" u pomoć sa svojim savjetima i intervencijama preventivne zaštite, ali i konkretnim restauratorskim radovima kako bi se dio muzejskih predmeta pripremio za pohranu ili izlaganje. U postavljanju izložbe *Vjera, ufanje, ljubav održane u Varaždinu 2013.* godine restauratori RCL-a i Tekstilnog odjela HRZ-a restaurirali su i pripremili za izlaganje dvadesetak devocionalija. Ti predmeti čine okosnicu ove izložbe.

Predmete na izložbi povezuje duhovni aspekt i kršćanska tematika. Religiozna umjetnost ima snažan utjecaj ne samo na umjetničke nego i na uporabne predmete, a štovanje Bogorodice i svetaca te kult Marijinih svetišta jedan je od načina promicanja vjere.

DEVOCIONALIJE

Sveti predmet odnosi se na osobu s kojom je povezan u molitvi, u pričama i legendama. U isto vrijeme, svaki sveti predmet ima samostalni život ili život u zajednici s drugim sličnim predmetima koje nazivamo **devocionalije**. To su predmeti koji potiču na pobožnost ili su podsjetnici na neke religiozne misterije. Obično su to križevi, krunice, medaljice, privjesci, nabožne sličice koje potiču i šire pobožnost. Sveti predmeti sadržajem i oblikovanjem dokumentiraju stilska obilježja vremena svojeg nastanka: sveci su obično odjeveni u baroknu, plemićku ili bidermajersku odjeću upotpunjenu stilskim nakitom. Dakle, prate modu svojeg vremena. Takvi su predmeti doneseni s posjeta poznatim hodočasničkim mjestima, poput Loreta, Lourdesa, Fatime, Marije Bistrice, Landshuta, Marije Zell, Majke Božje Jeruzalemske pokraj Krapine. Njihovim unosom u kuću, vlasnik metaforički unosi crkvu u svoj dom, a sveti predmet postaje predmet obožavanja članova obitelji.

Iako imaju stilske karakteristike određenog vremena, takvi predmeti prije svega nose izraze pučkog duha s mnogo narativnih elemenata. Odlikuje ih pobožnost koja nije isključivo liturgijska, već ima elemente pučke duhovnosti isprepletene s legendama i pričama.

Relikvijari i relikvije

Relikvije su predmeti posebnog štovanja, obično je to dio tijela, odjeća ili dio nekog predmeta važnog za život mučenika ili sveca. U mnogim religijama, pa i katolicizmu, vjeruje se da ostaci tijela ili dijelovi nekog predmeta svetog čovjeka imaju čudotvorne moći, a njihovo štovanje u procesijama, doticanjem ili štovanjem, znači prenošenje čudotvorne moći sa sveca na vjernika. Ostaci mučenika čuvani su još u počecima kršćanstva. Gotovo svaka crkva ima oltar s relikvijom.

Relikvijari su spremnici u kojima se čuvaju i izlažu na štovanje ostaci Sv. Križa, posmrtni ostaci odjeće ili predmeta vezanih uz pojedinog sveca. Imaju oblik kovčega, kutije, križa ili dijela tijela koji je izložen, poput dijela ruke, prsta ili stopala. Za njihovu izradu i ukrašavanje upotrebljavaju su obično plemeniti materijali (zlat, srebro, bjelokost, kristal, ali i drvo, vosak, metalne folije i lamele).

Križ je od davnih vremena bio objekt pobožnosti. U njemu su se nosile relikvije (komadići drva) s Kristova križa. Čudotvorno djelovanje križa slavi se od 16. stoljeća, iako je najstariji spomen na čudo križa vezano uz legendu Sv. križa, koje se dogodilo u 13. stoljeću u španjolskom gradu Caravaca de la Cruz. Otada je Križu pripisano čudotvorno djelovanje te mu se u najstarijim pričama pripisuje ozdravljenje bolesnih i opsjednutih. Prikazi poznate svetosti iz Caravace pojavili su se u Italiji, Belgiji, Austriji i južnoj Njemačkoj. Najčešće su bili izrađeni u mesingu, srebru, drvu ili tekstilu. Imali su oblik križa s otvorom za relikvije ili prikaze Raspeća, Immaculate, svetaca. Katkad su dopunjeni formulama protiv kuge. Osim značenja križa kao pojedinačnog amuleta, križ katkad nalazimo u funkciji *kućnog križa srećonoše*.

Radovi iz samostana

Pobožne slike služile su, kao i sve vrste devocionalija, za kućnu upotrebu. Kao i relikvijari–slike, izrađivane su od istih materijala, uz dodatak veziva kao okolnog ukrasa za središnji figuralni prikaz. Najljepši primjerci devocionalija bili su izrađivani u ženskim samostanima tijekom baroka i bidermajera. Predmeti nastali u drugoj polovici 19. stoljeća jednostavnijih su oblika i ukrasa. Taj tip svetih slika razvio se iz renesansne aplikacijske tehnike do kraja 17. stoljeća.

Središnji prizor s likom Isusa, Marije ili nekog sveca izveden je na papiru, svili, bjelokosti ili vosku i oslikan temperom ili uljem. Bakropisi i bakrorezi često su naknadno kolorirani, katkad reljefno izvedeni u bakru, iskucani u srebru ili oblikovani u vosku. Okolni prostor ispunjen je malenim ukrasima ukomponiranim u dekorativne oblike cvijeta ili pupoljka, vitice, ptice ili neke druge životinje. Pri njihovoj izradi korišteni su različiti materijali: skupocjene svilene ili baršunaste tkanine, vezivo, čipka, vitice i cvjetići, svijene, pozlaćene i posrebrene metalne niti, staklene i metalne perlice, riječni biseri, obojeno i prozirno brušeno staklo, kamenčići od gorskog kristala, posrebrene i pozlaćene lamele, zlatni papir i pozlaćena folija. Ti su se materijali uvozili iz susjednih zemalja: Austrije, Bavorske i Češke, ponekad iz Italije. Relikvije, svete i pobožne slike izrađivale su redovnice u samostanima bavarskog i austrijskog područja kao što su Reutenberg, St. Walburg, Seilighenthal u Landshutu, Nonnenberg i Sv. Marija Loreto u Salzburgu. Jednako lijepi sveti predmeti izrađivali su se u ženskim samostanima sjeverozapadne Hrvatske. U radionici uršulinskog samostana u Varaždinu i u djevojačkoj školi koju su vodile redovnice nastala su brojna, minuciozno izvedena, prava mala remek-djela, prikazana na izložbi, koja su izraz njihove ljubavi i pobožnosti.

Primjer je Bogorodica u zvonolikom plaštu. Glava i ruke su oslikani, a odjeća je izrađena od apliciranih komadića brokata, svile, čipke, pozlaćenih niti i tila.

Amuleti

Amuleti su predmeti od različitih materijala, poput kamena, roga ili drva, koji se najčešće nose kao privjesak ili prsten. Naziv dolazi iz Arabije. Vjerovanje da amulet ima magično djelovanje potječe od primitivnih naroda, ali ga nalazimo u kulturama antike i srednjeg vijeka. Amuletima je dodijeljena moć zaštite od demona, bolesti i ostalih zala. Važno je istaknuti da je nakit za seosko stanovništvo imao značajke amuleta. Djeluju oblikom, bojom i vrstom materijala.

Karakteristika zaštitnih amuleta je da okupljaju djelotvorne materijale u jednom predmetu, dok s druge strane povezuju sredstva za zaštitu iz narodnih vjerovanja i kršćansku vjeru. Zaštitni amulet obično nije jedan, već se sastoji od više njih, najčešće u obliku privjesaka, koji imaju različito djelovanje. Nanizani su na svilenu vrpцу ili crvenu traku ili su pak spojeni zajedničkim kolutom. Njihova je funkcija da štite osobu koja ih nosi od teških bolesti.

U amulete se najčešće ubrajaju privjesci kao što su kamenčić straha, čvor zavisti, srce vriska koji su trebali odbijati zle poglede koji uzrokuju loše stvari, u koje se ubrajaju i bolesti.

Ljerka Šimunić

.....

Za Hrvatski restauratorski zavod: Mario Braun

Za Gradski muzej Varaždin: Miran Bojanić Morandini

Tekst i izbor predmeta: Ljerka Šimunić

**Restauratorski radovi: Dunja Vedriš, Maja Vrtulek,
Štefica Nemec Panić, Melita Krnoul, Neven Sudec, Marija Zupčić,**

Fotografije: Andrej Švoger

**Tehnički postav izložbe: Ljerka Šimunić, Neven Sudec, Melita Krnoul,
Sandra Planko Kos, Stanko Kirić, Venija Bobnjarić-Vučković**

Grafičko oblikovanje: POU "Dragutin Novak" Ludbreg

Naklada: 100 kom

Ludbreg, 2015.

HRVATSKI RESTAURATORSKI ZAVOD
RESTAURATORSKI CENTAR LUDBREG

GMJ
Gradski muzej Varaždin